
”Kyll Raum o ain Raum”, seurakunta- historiassakin

**Anu Lahtinen & Miia Ijäs
(toim.): Risti ja lounatuuli.
Rauman seurakunnan historia
keskiajalta vuoteen 1640. SKS
ja Rauman seurakunta 2015.
320 s., 77 kuvaa. ISBN 978-952-
222-542-9.**

Rauman seurakunnan toimesta julkaistua, kirkon ja seurakunnan historiaa käsittelevää teosta voidaan perustellusti arvostaa kulttuuritekona. Kyseessä ei ole näet ”ainoastaan” kirkko- ja seurakuntahistoriaa käsittelevä julkaisu, vaan laajemmin myös Rauman kaupunkia ja sen ympäristöä tarkasteleva moni- ja poikkitieteellinen tutkimus. *Risti ja lounatuuli* -teos ei ole ”päivänperhoseksi” kutsuttu julkaisu siinäkään mielessä, että se on

seitsemän vuoden huolellisen suunnittelun ja toteuttamisen lopputulos. Hanke polkaistiin käyntiin vuonna 2007. Se vauhdittui kolme vuotta myöhemmin, jolloin FT Anu Lahtinen rekrytoitiin johtamaan 14 hengen tutkijaryhmää ja kokoomaan sen työn tulokset 320 sivua käsittäväksi kirjaksi.

Mainittuun tutkijaryhmään ovat kuuluneet TM ja VM Ville Niittynen, FT Tuula Hockman, FT Marika Räsänen, FT Jaakko Tahkokallio, professori Kirsi Salonen, FT Katja Fält, FT Jesse Keskiäho, FM Maria Kallio, professori Kaisa Häkkinen, FM Tanja Toropainen, FT Jorma Hannikainen, FT Elinä Räsänen, FT Tuija Tuhkanen ja FM Reima Välimäki. Teoksessa on yhteensä 20 artikkelia, joista Tuula Hockman on kirjoittanut kuusi, Jaakko Tahkokallio ja Tuija Tuhkanen kaksi artikkelia ja muut 11 kirjoittajaa yhden. Toimittajat dosentti Anu Lahtinen ja FT Miia Ijäs ovat jäsentäneet heidän artikkelinsa kolmeen pääluokkaan. Ne käsittelevät keskiaikaa, reformaatioaikaa sekä sotien ja rakentamisen vuosia.

Risti ja lounatuuli -teoksen aloittaa Ville Niittynen kirjoittama esipuhe ”Keskiaikaisen kaupunkiseurakunnan historiaa tutkimassa”, jossa hän valottaa kirjan syntyhistoriaa ja tuo herkkupaloina esille muutamia uusia tutkimustuloksia ja tulkintoja. Tuula Hockman, Marika Räsänen, Jaakko Tahkokallio, Kirsi Salonen ja Katja Fält ovat kirjoittaneet keskiaikaa valottavat artikkelit. Hockman käsittelee kolmessa artikkelissaan Rauman seudun varhaishistoriaa, lähiympäristöä ja kaupungin perustamista, fransiskaanikonventtia sekä molempien kirkkojen, Pyhän Ristin kirkon ja kaupunkikirkon syntyä ja olemusta osana kaupunkikuvaa. Marika Räsänen selvittää puolestaan Franciscus Assisilaista ja Tahkokallio fransiskaanien sääntökuntaa ja sen tuloa Pohjoismaihin sekä fransiskaanista kirjallisuutta Rauman näkökulmasta. Salonen valot-

taa taas kirkollista oikeuslaitosta ja sen yhteyttä Rooman kuuriaan ja Fält tuo edelleen esille Pyhän Ristin kirkon keskiaikaiset kirkkomalaukset.

Reformaatioaika-luvun artikkelien kirjoittajat ovat Hockman, Maria Kallio, Kaisa Häkkinen, Tanja Toropainen, Jorma Hannikainen ja Elinä Räsänen. Hockman tarkastelee reformaation toteutumista Raumalla, Keskiäho taas Rauman koulua ja muita kirkollisia kouluja Turun hiippakunnassa. Kallio, Häkkinen, Toropainen ja Hannikainen käsittelevät edelleen Westhin koodexia kodikologian, liturgisen suomen kielen alkuvaiheiden ja laulujen näkökulmista. Luvun päättää Elinä Räsänen artikkeli, joka selvittää Pyhän Ristin kirkon puuveistoksia ja alttarikaappeja.

Hockman, Tuija Tuhkanen ja Reima Välimäki ovat kirjoittaneet artikkelit lukuun Sotien ja rakentamisen aikaa. Ensimmäinen artikkeli on Hockmanin käsialaa ja tarkastelee ajanjaksoa 1560–1640. Tuhkanen selvittää Pyhän Ristin kirkon epitafeja ja Pyhän Ristin saarnatuolia luterilaisen opin välittäjänä. Välimäki tuo esille seurakunnan aiempaa historiankirjoitusta. Luvun ja samalla koko kirjan viimeinen artikkeli on peräisin Hockmanin kynästä käsitellen fransiskaanikonventin maaomaisuuden siirtymistä kruunulle ja Rauman seurakunnalle.

Lukijan näkökulmasta mainittu jako kolmeen ajanjaksoon on toimiva, mutta voi silti kysyä Elinä Räsänen keskiaikaisia alttarikaappeja ja veistoksia koskevan kirjoituksen paikkaa reformaatioaikaa käsittelevässä luvussa. Olisivatko toimittajat voineet sijoittaa sen keskiaika-lukuun, sillä Räsänen käsittelee myös keskiaikaisia alttarikaappeja? Lukija voi edelleen käydä mielessään keskustelua siitä, olisiko Reima Välimäen kirjoittama artikkeli Rauman historiankirjoituksen historiasta voinut olla nykyistä sijoitustaan (toiseksi viimeinen kirjoitus) aiemmin, sillä hänen esittele-

missään tutkimuksissa käsitellään myös keskiaikaa.

Kaikkien artikkelien viitteet (45 sivua) sekä lähteet ja kirjallisuus (20 sivua) on sijoitettu teoksen loppuun, mikä ratkaisu ei ole lukijan kannalta paras mahdollinen. Vaikka lähteiden ja käytetyn kirjallisuuden määrä on hyvä, lukija voi aina problematisoida joidenkin lähteiden ja tutkimuksien puuttumista joukosta. Kirjassa olevat liitteet selventävät tekstiä, tästä erinomainen esimerkki on luettelo jesuiittakollegioihin Suomesta 1500-luvulla lähteneistä henkilötietoineen. Sinänsä asianmukaisen henkilöhakemiston lisäksi teoksessa olisi voinut olla myös paikannimi- ja yhteisöhakemisto. Markus Itkonen on taittanut onnistuneesti kirjan kuvineen. Kuvamateriaali on kuitenkin laadultaan paikoin epätasaista, mikä ei ole taittajan vika.

Risti ja lounatuuli on kokonaisuudessaan aihettaan monipuolisesti valottava. Artikkelin kirjoittajat ovat tutkineet monia erityiskysymyksiä ja tuoneet esille uusia tietoja ja tulkintoja. Esimerkkejä niistä ovat Tuula Hockmanin kriittinen analyysi ja siihen perustuva täsmennys vuoden 1442 vastamiskirjeen ajoitukseen, Marika Räsänen kokoama selonteko Pyhästä Franciscuksesta ja hänen kulttinsa muodostumisesta sekä Jaakko Tahkokallion esitys fransiskaanien kirjallisuudesta Raumalla. Kirsi Salosen kansainvälinen näkökulma Raumaa koskevaan tutkimukseen on uutta suomalaisessa seurakuntahistorian kirjoittamisessa. Katja Fältin artikkelin ansiosta on teeman huolellisessa ja yksityiskohtaisessa käsittelyssä ja Jesse Keskiähön meriitti taas tiiviin ja monipuolisen kuvan luomisessa Turun hiippakunnan koululaitoksesta keski- ja reformaatioajalla. Maria Kallio, Kaisa Häkkinen, Tanja Toropainen ja Jorma Hannikainen kokoavat hyvin yhteen viimeisten kymmenen vuoden aikana Westhin koodexiin kohdistuneen tutkimuksen

tuloksia. Elina Räsänen tarkastelee myös uusimman tutkimuksen valossa aihettaan ja Tuija Tuhkanen puolestaan monipuolisesti muistotauluja ja saarnatuolia. Reima Välimäen artikkeli Rauman seurakuntahistorian historiankirjoituksesta on myös ansiokas.

Teos on kuitenkin paikoitellen jonkin verran hajanainen. Lukija kiinnittää huomiota siihen, että esimerkiksi Pyhän Ristin kirkon veistoksia, maalauksia ja muita interiööriin kuuluvia esineitä tarkastellaan kolmessa eri artikkelissa. Tässä yhteydessä on kuitenkin todettava, että Katja Fältn, Elina Räsänen ja Tuija Tuhkasan kirjoitukset ovat sinänsä ansiokkaita. Toiseksi lukija panee merkille, että kirjassa on samasta asiasta erilaisia tulintoja. Hockman ja Fält esittävät (s. 13–14, 44 ja 85) aikaisempaan tutkimukseen vedoten, että fransiskaanisen konventin kirkon vihkiminen lienee liittynyt Turun piispan vierailuun kaupungissa. Tahkokallio ja Salonen tuovat kuitenkin toisaalla (s. 55, 66) esille sen, että Turun piispa ei voinut määrätä fransiskaanikonventissa eikä suorittaa siellä piispantarkastuksia. Kokonaisuuden vuoksi olisi ollut hyvä, että tätä asiaa olisi pohdittu linkittämällä artikkelit nykyistä paremmin yhteen.

Risti ja lounatuuli on kuitenkin erinomainen osoitus siitä, että suomalainen paikallis- ja seurakuntahistorian tutkimus on löytämässä uusia uria. Suomessa on paljon kyvykkäitä nuoria ja keskiikäisiä keskiajan ja uuden ajan tutkijoita, jotka kykenevät ennakkoluulottomasti tarkastelemaan ”uusien silmin” aikaisempien sukupolvien itsestään selvyyksinä pitämiä, kansallisromantiikan ”silmälasiensa läpi nähtyjä totuuksia”. Tämä on erittäin hyvä asia. Se osoittaa todeksi vanhan sanonnan ”tiede korjaa itse itseään”.

PROFESSORI JYRKI KNUUTILA
HELSINGIN YLIOPISTO